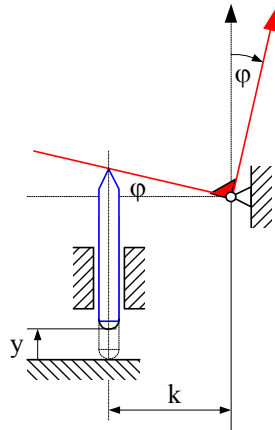

Gyakorló feladatok linearitásra

A) Munkaponti linearizálás, linearitási hiba

A1 Kidolgozott példa

Az ábrán látható „tangens mechanizmus” tapintóját az alaphelyzetből y távolsággal elmozdítva az emeltyű φ szöggel fordul el.

a) Írja fel a $\varphi(y)$ függvénykapcsolatot!

$$\left(\varphi = \operatorname{actg} \frac{y}{k}\right)$$

b) Írja fel az $y=0$ munkapontban linearizált függvénykapcsolatot!

A $\varphi(y)$ függvény Taylor-sorának felírásához szükséges mennyiségek a következők:

A függvény értéke az $y_0=0$ munkapontban $\varphi(0) = \operatorname{arctg} \frac{0}{k} = 0$

A derivált függvény $\frac{d\varphi(y)}{dy} = \frac{1}{1 + \left(\frac{y}{k}\right)^2} \cdot \frac{1}{k}$

A derivált helyettesítési értéke a munkapontban $\left. \frac{d\varphi(y)}{dy} \right|_{y=0} = \frac{1}{k}$

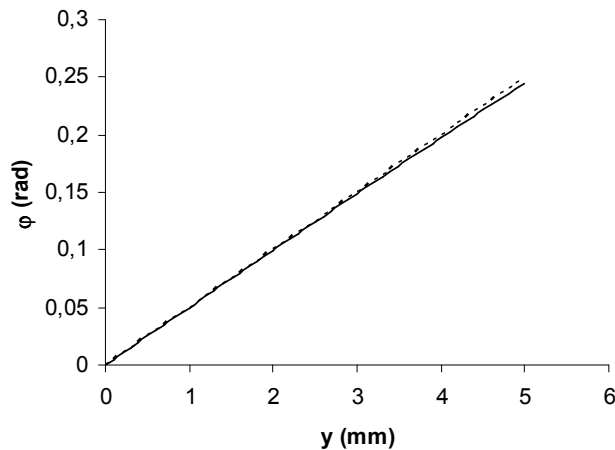
A függvényt Taylor-sorának első két tagjával közelítjük (“Munkaponti linearizálás”)

$$\varphi \approx \varphi(0) + \frac{1}{1!} \left. \frac{d\varphi(y)}{dy} \right|_{y=0} (y - 0) = \frac{y}{k}$$

c) Mekkora a mechanizmus linearitási hibája a $0 \dots y \dots 5\text{mm}$ mérésstartományban, ha $k=20\text{mm}$?

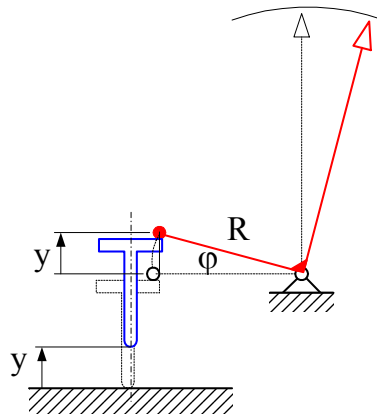
$$h_{\text{lin}} = \frac{\left| \arctg \frac{5}{20} - \frac{5}{20} \right|}{\arctg \frac{5}{20}} = 0,0204 \rightarrow \underline{\underline{2,04\%}}$$

d) Ábrázolja Excellel a $\varphi(y)$ jelleggörbét, valamint annak $y=0$ helyen linearizált közelítését!

A2 feladat

Egy tapintós elmozdulás mérő műszer szinusz-mechanizmussal alakítja át a tapintó y függőleges elmozdulását a mutató szögelfordulásává. A szögemelő rövidebb karja $R=20$ mm.

a) Írja fel a pontos összefüggést y és φ között!

$$\left(\varphi = \arcsin \frac{y}{R} \right)$$

b) Linearizálja az $y(\varphi)$ kapcsolatot az $y=0$ munkapontban (Az R kar itt vízszintes)!

Segítség: $(\arcsin x)' = \frac{1}{\sqrt{1-x^2}}$

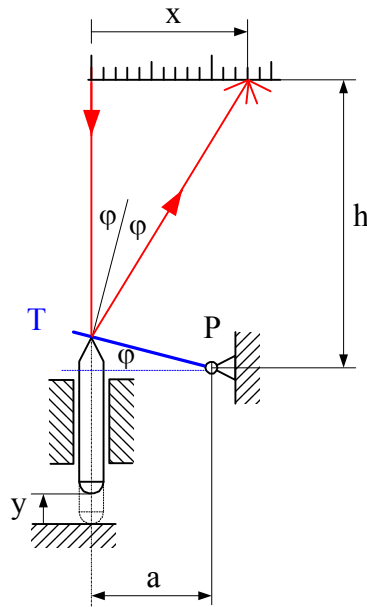
$$\left(\varphi \approx \frac{y}{R} \right)$$

c) Mekkora a műszer determinisztikus (linearitási) hibája az $y= 0-5$ mm méréstartományban, ha a kimenőjel a mutató φ szögelfordulása?

(1,07%)

A3 feladat

Egy fénymutatós hosszmérő műszer tapintójának y elmozdulása φ szöggel fordítja el a T tükröt. A tükröt függőleges lézernyílás világítja meg, mely a tükrőről visszaverődve a mércét x

távolságban metszi.

a) Írja fel a műszer $x(y)$ nagyítási függvényét!

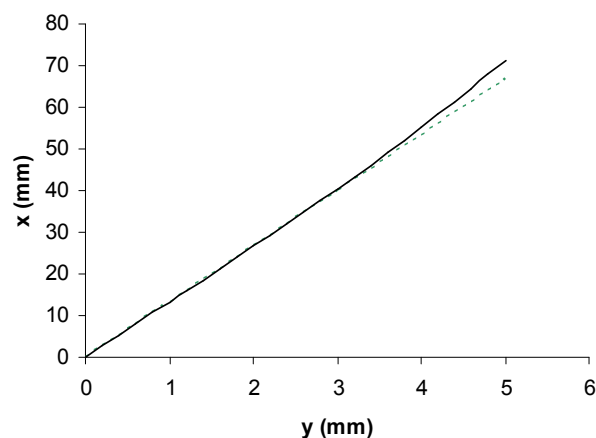
$$\left(x = (h - y) \frac{2ya}{a^2 - y^2} \right)$$

b) Írja fel a műszer $y=0$ munkapontban linearizált $x(y)$ nagyítási függvényét!

$$\left(x = \frac{2h}{a} y \right)$$

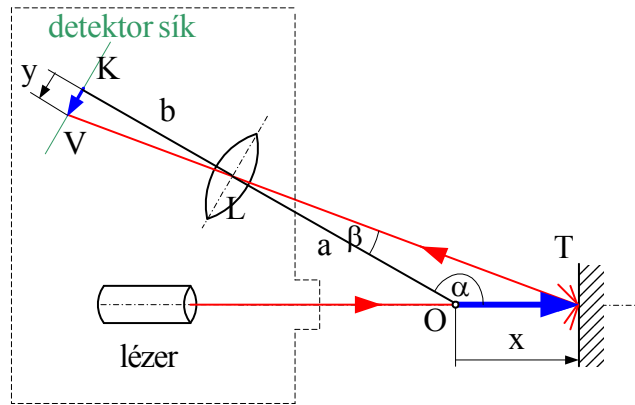
c) Mekkora a műszer linearitási hibája a $0 \dots y \dots 5$ mm méréstartományban, ha $h=100$ mm, $a=15$ mm?

(6,8%)

A4 feladat

Az ábrán látható lézeres hosszmérő egy lézersugarat bocsát ki, mely a T tárgyról visszaverődve az α szöget bezáró KO optikai tengelyű lencsén (L) keresztül az optikai tengelyre merőleges detektormátrix felületére vetődik. A mérendő x távolság az y hosszúságú képvektorra képződik le.

a) Írja fel a műszer $y(x)$ nagyításának függvénykapcsolatát adott a , b , α esetén!

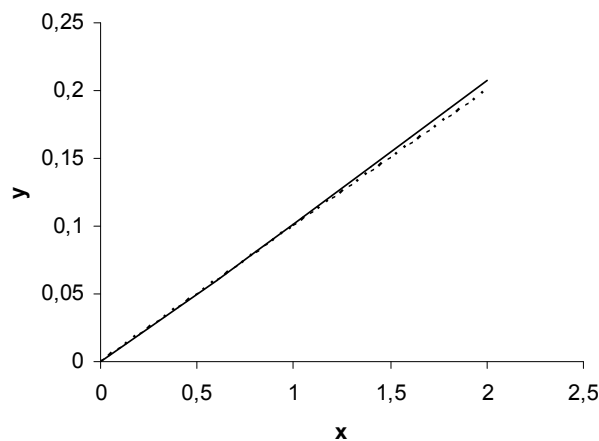
$$(y = \frac{b \sin \alpha \cdot x}{a - x \cos \alpha})$$

(Segítség: Az LOT háromszögben a szinusz tétellel fejezze ki $\text{tg} \beta$ értékét, majd a KLV derékszögű háromszögből y -t!)

b) Írja fel az $x=0$ pontban linearizált függvénykapcsolatot!

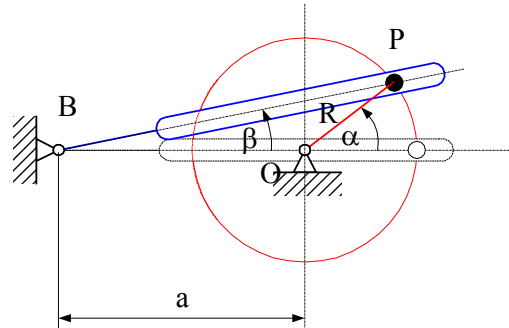
$$(y \approx \frac{b \sin \alpha}{a} \cdot x)$$

c) Mekkora a műszer linearitási hibája a $0 \dots x \dots 2 \text{mm}$ méréstartományban, ha $\alpha=150^\circ$, $a=50 \text{mm}$, $b=10 \text{mm}$.

A5 feladat

A „kulisszás mechanizmus” R sugarú OP forgattyúkarját alaphelyzetből α szöggel elfordítva a kulissza a B pont körül β szöggel fordul el.

a) Írja fel a mechanizmus $\beta(\alpha)$ függvénykapcsolatát!

$$\left(\beta = \arctg \frac{r \sin \alpha}{a + r \cos \alpha} \right)$$

b) Írja fel az $\alpha=0$ munkapontban linearizált függvénykapcsolatot!

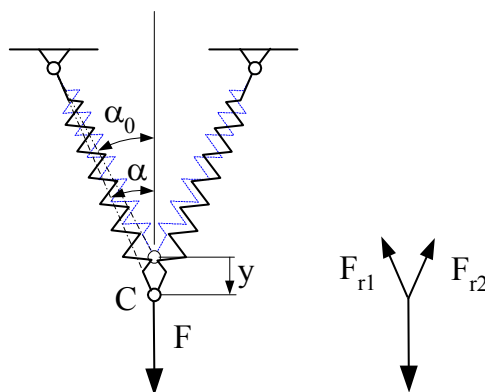
$$\left(\beta \approx \frac{r}{a + r} \alpha \right)$$

c) Mekkora a $\beta(\alpha)$ függvény linearitási hibája a $0 \dots \alpha \dots 0,2$ rad tartományban, ha $r=5$ cm és $a=15$ cm?

$$(h_{lin}=0,25\%)$$

A6 feladat

Két egyforma, l_0 terheletlen hosszú és c rugómerevségű rugó közös C pontját F erővel húzzuk, miközben a C pont y-nal elmozdul. A rugók kezdetben α_0 szöget zárnak be a függőlegessel.

a) Vezessen le általános (tetszőlegesen nagy megnyúlásra is érvényes) összefüggést az F húzóerő és az y megnyúlás között. (Segítség: három erő egyensúlya a C pontban. Rugóerő=hosszváltozás*rugómerevség)

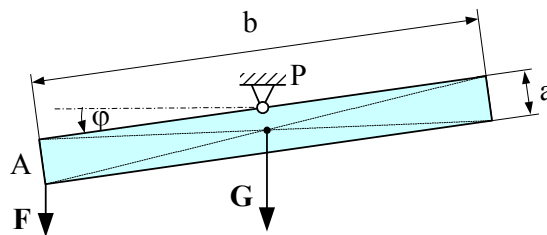
$$(F = 2c(\sqrt{l_0^2 + 2l_0 \cos \alpha_0 y + y^2} - l_0) \frac{l_0 \cos \alpha_0 + y}{\sqrt{l_0^2 + 2l_0 \cos \alpha_0 y + y^2}})$$

b) Kis megnyúlás ($y \sim 0$) esetén munkaponti linearizálással írja fel a kapcsolatot F és y között.

$$(F = 2c \cdot \cos \alpha_0^2 \cdot y)$$

A7 feladat

Az ábrán látható $G=2\text{N}$ súlyú, $a=20\text{mm}$ és $b=100\text{mm}$ élhosszúságú, homogén tömegeloszlású gerenda (mérleg) a P pontban csuklóosan van rögzítve. A gerenda A pontjában F erőt működtetünk, melynek hatására a gerenda φ szöggel elfordul.

a) Írja fel a $\varphi(F)$ függvénykapcsolatot! (Segítség: Nyomatéki egyensúlyi egyenlet P-re)

$$(\varphi = \arctg \frac{Fb}{a(G + 2F)})$$

b) Írja fel a linearizált függvénykapcsolatot! (Munkapont: $F=0$)

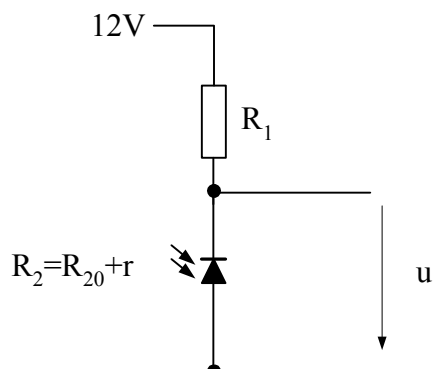
$$(\varphi \approx \frac{b}{aG} F)$$

c) Mekkora a mérleg linearitási hibája a $0 \dots F \dots 0,1\text{N}$ méréstartományban?

$$(h_{lin}=10,6\%)$$

A8 feladat

Egy terheletlen feszültségosztó egyik ellenállása $R_1=1\text{ k}\Omega$ állandó, a másik ellenállását egy változó ellenállású fotodióda képezi, melynek munkaponti ellenállása $R_2=5\text{ k}\Omega$. Az r komponens a megvilágítástól függően változik (csökken).

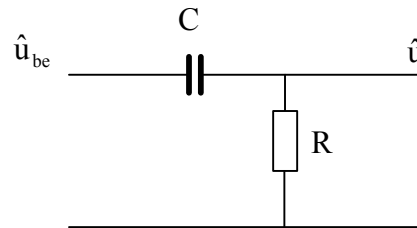

Írjon fel $r=0$ értéknél linearizált kapcsolatot a kimenő feszültség és az $r[k\Omega]$ ellenállás-változás között, ha a kapocsfeszültség 12 V ! ($r \ll R_{20}$)

$$(u \approx 12 \frac{5}{6} + 12 \frac{1}{6^2} r)$$

A9 feladat

Kis frekvencia mérésére az ábrán látható áramkört használhatjuk. Az áramkör bemenetére állandó $\hat{u}_{be}$ amplitúdójú, ω körfrekvenciájú szinuszos feszültséget kapcsolunk. A kimenet $\hat{u}$ amplitúdójú szinuszos feszültség. A frekvencia változására a kimenő feszültség amplitúdójának változásából következtetünk.

a) Írja fel a pontos $\hat{u}(\omega)$ függvénykapcsolatot!

(Segítség: a kondenzátor kapacitív ellenállása $X_C = \frac{1}{\omega C}$)

$$(\hat{u} = \hat{u}_{be} \frac{RC\omega}{\sqrt{(RC\omega)^2 + 1}})$$

b) Írja fel az $\omega=0$ helyen (munkapontban) linearizált $\hat{u}(\omega)$ függvénykapcsolatot!

$$(\hat{u} \approx \hat{u}_{be} RC\omega)$$

c) Mekkora a linearitási hiba a $0 \dots \omega \dots 40$ rad/s tartományban, ha $RC=0,01$ s?

(7,1%)

A10 feladat

Linearizálja az $y=\sin(x)$ függvényt az $x_0=\pi/3$ pont környezetében! Mekkora az elkövetett hiba az $x=1,1$ rad helyen?

$$(\sin x \approx 0,866 + 0,5(x - \pi/3); \text{hiba} = 0,157\%)$$

A10 feladat

Linearizálja az $y = \sqrt{1+x}$ összefüggést az $x=0$ helyen! ($x \ll 1$)

$$(\sqrt{1+x} \approx 1 + 0,5x)$$

A11 feladat

Linearizálja az $y = \frac{1}{1+x}$ összefüggést az $x=0$ helyen! ($x \ll 1$)

$$(\frac{1}{1+x} \approx 1 - x)$$

A12 feladat

Linearizálja az $y=\sin(x)$ függvényt az $x=0$ környezetében!

$$(\sin x \approx x)$$

A13 feladat

Egy laprugó erő-elmozdulás karakterisztikája az $F = 2000 \cdot (1 - e^{-0,1x})$ egyenlettel adható meg. Határozza meg a rugó linearizált $F=f(x)$ egyenletét kis elmozdulások ($x \sim 0$) esetén!

$$(F \approx 200x)$$

A14 feladat

Egy rugó erő-hosszváltozás kapcsolatát leíró egyenlet $F[\text{N}] = 10^4 x - 4000x^2$, ha az „ x ” hosszváltozást méterben mérjük. A rugó megnyúlása $x_0=0,05\text{m}$ kis környezetében változik csak.

a) Határozza meg a rugó linearizált egyenletét e munkapont környezetében!

$$(F \approx 9600x + 10)$$

b) Mekkora a rugó differenciális merevsége az $x_0=0,05$ munkapontban?

$$(c=9600 \text{ N/m})$$

B) Lineáris regressziószámítás

B1 feladat

Két fizikai mennyiség mérésrel meghatározott összetartozó értékeit az alábbi táblázat tartalmazza.

i	x_i	y_i
1	20	1,8
2	40	3,85
3	60	6
4	80	8,2
5	100	10

A két mennyiség kapcsolata lineárisnak tekinthető. Határozza meg a regressziós egyenes egyenletét!

$$(y=0,10375x-0,255)$$

B2 feladat

Két fizikai mennyiség mérésrel meghatározott összetartozó értékeit az alábbi táblázat tartalmazza.

i	x_i	y_i
---	-------	-------

1	(0)	(0)
2	2	19
3	4	82
4	6	177
5	8	324

A két mennyiség kapcsolata között hatványfüggvény kapcsolat van. Lineáris regressziószámításra visszavezetve határozza meg a keresett függvénykapcsolatot!
 $(y=4,6956 \cdot x^{2,0371})$

B3 feladat

Egy útmérő szenzor hitelesítő (kalibrációs) diagramjának mérési pontjai a táblázatban találhatók.

i	x_i [mm]	U_i [V]
1	0	0
2	1	2,1
3	2	4,3
4	3	6
5	4	7,6
6	5	10

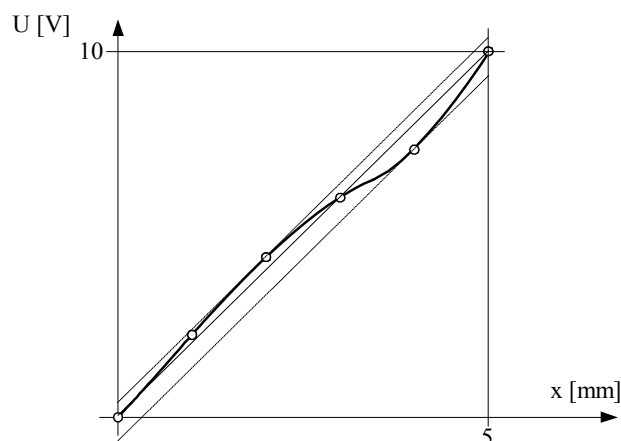
a) Határozza meg a regressziós egyenes egyenletét!

b) Hány százalék a szenzor linearitási hibája a 0...x...5mm méréstartományon belül az a) pontban meghatározott regressziós egyenesre vonatkoztatva?

(4 %)

c) Mekkora a szenzor érzékenysége?

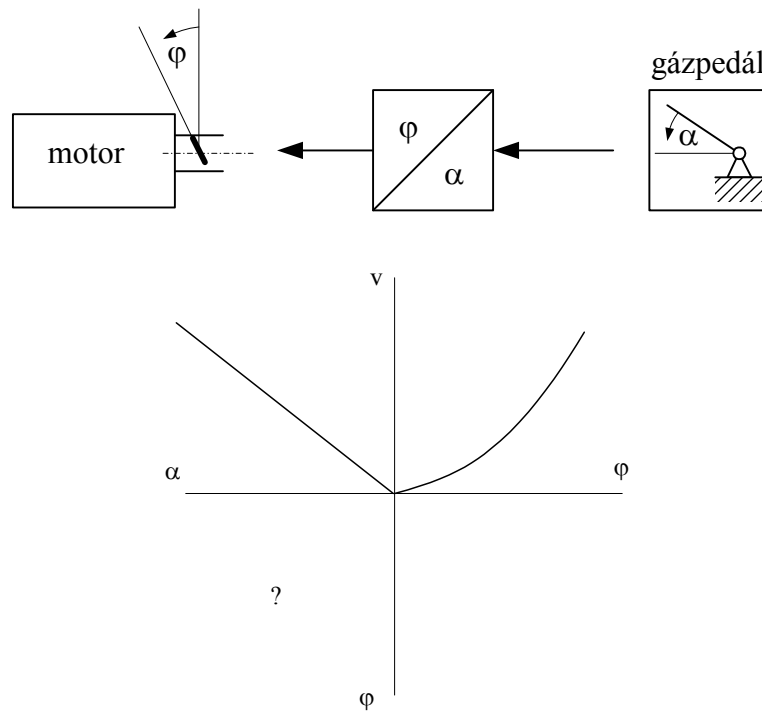
(2V/mm)

C. Jelleggörbe linearizálás teljes tartományban

C1 feladat

Egy autómotor "φ" pillangószelep szögelfordulása és az autó "v" sebessége közötti összefüggés a diagramon látható. A gázpedál szögelfordulása α. Milyen φ-α karakterisztikájú elektronikus szögelfordulás átalakítót kell beépíteni a gázpedál és a pillangószelep közé, hogy az autó sebessége arányos legyen a gázpedál α szögelfordulásával? A feladatot szerkesztéssel oldja meg!

C2 feladat

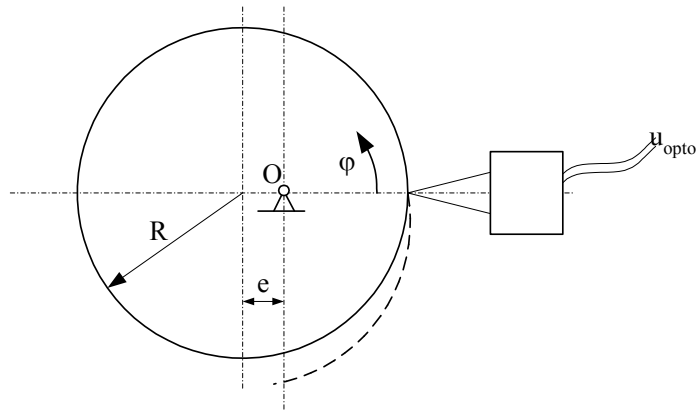
Oldja meg a C1 feladatot analitikusan, ha $v=10\varphi+5\varphi^2$ és $v=80\alpha$.

$$\left(\varphi = \frac{-1 + \sqrt{1 + 16\alpha}}{2}\right)$$

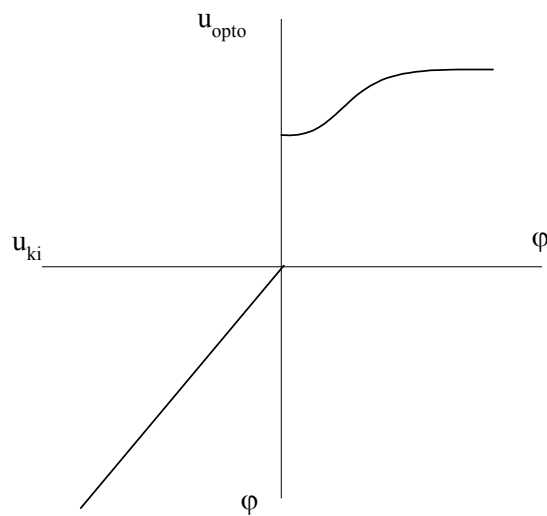

C3 feladat

Szögelfordulást mérünk úgy, hogy egy O pont körül forgó tengelyhez R sugarú tárcsát erősítünk e excentricitással.

A tárcsa kerületi pontjai a φ elfordulás során változtatják távolságukat egy reflexió optokaputól. Az optokapu a szögelfordulás függvényében a diagramon látható feszültséget adja.

Milyen karakterisztikájú u_{ki} - u_{opto} feszültség átalakítót kell beépíteni az optokapu után, hogy a szenzor kimenete arányos legyen a tárcsa elfordulásával? A feladatot szerkesztéssel oldja meg!

C4 feladat

6) Egy távolságmérő szenzor diódája az x [mm] távolság függvényében $u_d = 0,12 \cdot x^{1,06}$ [V] feszültséget ad. Határozza meg annak a dióda után kapcsolt villamos linearizáló áramkörnek az $u_{ki}=f(u_d)$ egyenletét, mely u_{ki} [V]= $2 \cdot x$ [mm] lineáris eredő karakterisztikát eredményez!

$$(u_{ki}=14,7777 \cdot u_d^{0,9433})$$
